

и прекъснала, а след това вече не искала да ходи на училище в един клас с по-малки деца; пета просто решила в IX клас, че не ѝ се учи повече. Ако съдим по респондентите жени, за половината от тях бракът е прекратил образованието им, но другите са прекъснали просто ей така – без сериозна причина и без опит от страна на родителите им да ги стимулират да продължат. Вероятно трябва да имаме предвид и нещо друго, което никоя от жените не изказва: след като момчетата прекъсват образованието си масово най-късно след VIII клас поради напълно основателни причини, ако момичетата продължат и завършат средно образование, те биха били по-образовани от евентуалните си бъдещи съпрузи. Дали това може да се приеме за „нормално“ в една среда, която аз бих нарекла традиционна?⁸⁶ Ако едно момиче е социализирано в среда, в която семейството като такова заема първостепенно място, а за жената е предопределено да се грижи за съпруга, децата (свои собствени, но преди това и за по-малки братя и сестри) и за дома, почти непосилно е тя да надмогне наложените ограничения и дори само да си помисли, че може да избере друга биографична траектория. Изключения, разбира се, има – но това са изключения, които се реализират **въпреки** изискванията на средата и най-вече когато имаш пред очите си друг, различен от семейния/общностния модел на поведение. Не става дума просто за знание, че можеш да живееш и по друг начин – такова знание днешните момичета от ромски произход имат, – а за онагледен опит от подобно живеене; собствен опит в други, различни социални пространства; взаимодействия с връстници, които живеят по различен от твоя начин. Такъв опит затворените във „Факултета“ момичета нямат. Нещо повече, имат опит от невъзможност за взаимодействие с различни други („не от нашата раса“) в различни места в града.

⁸⁶ Каквито и особености на ромската култура да могат да бъдат изведени, една от същностните ѝ характеристики е „традиционна“ – ако мислим традиционната култура като семейно/общностно центрирана, което предполага следване на общностните правила и обичаи.